

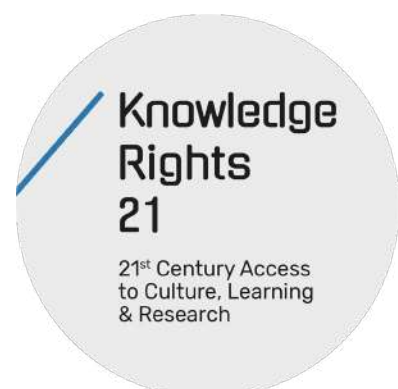
Öppen vetenskap och upphovsrätt

Öppen vetenskap och upphovsrätt

Tryckt med stöd av Arcadia.
Författad av Daniel Westman,
Eric Luth på Wikimedia Sverige
och Josefine Hellroth Larsson
på Svensk biblioteksförening.
Formgiven av Elon Larsson.
CC BY-SA 4.0

Introduktion

I de nationella riktlinjer för öppen vetenskap som Kungliga biblioteket (KB) har tagit fram på uppdrag av regeringen anges ett antal mål för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. Bland annat ska alla publikationer som finansierats med offentliga medel publiceras omedelbart och under öppen licens. Kostnaderna för denna öppna publicering ska varken läsarna eller de akademiska författarna täcka. Därtill ska kostnaderna för publicering för universitet och lärosäten minska över tid – utan att det påverkar svenska forskares möjligheter att sprida forskningsresultat. Dessutom ska ”åtgärder vidtas som främjar att författare behåller den ekonomiska upphovsrätten till sina verk”.¹

KB:s riktlinjer togs fram efter att Unescos generalkonferens antog rekommendationer om öppen vetenskap, där medlemsstaterna rekommenderas att främja utvecklingen av öppen vetenskap på nationell, regional och global nivå.² Riktlinjerna är också i linje med slutsatserna från Europeiska unionens råd, enligt vilka offentligt finansierade forskningsresultat ska hållas öppet tillgängliga och i vissa fall kunna vidareutnyttjas.³ Därtill kräver allt fler forskningsfinansiärer att forskningen publiceras under en öppen licens.

Sverige har kommit långt i arbetet med öppen vetenskap, och nästan fyra femtedelar av all offentligt finansierad forskning i Sverige publiceras enligt KB redan öppet, med en öppen licens. Det möjliggör i sin tur för andra forskare, intresserade och allmänhet att snabbt och effektivt ta del av ny forskning, på samma sätt som det säkerställer att frukterna av kunskapsproduktion som har finansierats av allmänheten också kommer allmänheten till del. Vetenskap som omedelbart publiceras öppet motverkar desinformation, i en tid när antidemokratiska och auktoritära krafter medvetet försöker förvränga fakta och påverka människors verklighetsuppfattningar. Det är dessutom en ovärderlig källa för de aktörer som verkar för att främja spridning av kunskap i samhället, inte minst bibliotek för vilka ett sådant uppdrag ingår i själva kärnan, liksom medborgare som via plattformar som Wikipedia och de andra Wikimediaplattformarna sammanfogar forskning och kunskap för ett mer upplyst samhälle.

Även om fyra femtedelar ska ses som en framgång innebär det dock att en femtedel av all forskning fortfarande är låst för allmänheten och andra forskare. Dessutom är kostnaderna för att publicera forskningen öppet höga. Förvisso utgör kostnaderna bara någon procent av de totala forskningsintäkterna, men i reda tal innebär det trots allt att drygt

1 www.kb.se/oppenvetenskap

2 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949>

3 Se t.ex. Europeiska unionens råd, Högkvalitativ, transparent, öppen, tillförlitlig och rättvis akademisk publicering – Rådets slutsatser [godkända den 23 maj 2023], 9616/23, Bryssel den 23 maj 2023.

800 miljoner kronor (2023) som skulle kunna läggas på forskning i stället läggs på att publicera forskningen öppet.⁴ Som jämförelse är det mer än de totala forskningsbidragen till Humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet 2024.⁵

Ett av målen i de nationella riktlinjerna är att kostnaderna över tid ska minska, samtidigt som andelen öppet publicerad forskning ska öka. Hur kan det ske i praktiken? Den här rapporten, som har

tagits fram av Wikimedia Sverige, Svensk biblioteksförening och juristen Daniel Westman inom ramen för projektet Knowledge Rights 21 och finansierat av Arcadiastiftelsen, strävar efter att ta ett helhetsgrepp kring frågan. Den lämnar förslag som sammantaget skulle kunna bidra till att den öppna publiceringsgraden närmar sig 100 procent utan att forskares möjligheter att bedriva högkvalitativ forskning påverkas negativt.

4 <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2025-06-02-totala-utgifter-for-vetenskaplig-publicering-2024.html>

5 <https://www.gu.se/sites/default/files/2025-02/GU5171-324138550-4306.pdf> s. 8

Öppen vetenskap och upphovsrätt

Upphovsrätten spelar en central roll i strävandet efter öppen vetenskap. Även om vetenskapliga forskningsresultat i sig inte omfattas av upphovsrätt gör artiklar som presenterar sådana resultat det.

När vetenskapliga artiklar publiceras i tidskrifter som drivs av kommersiella förlag är det vanligt att dessa ställer krav på att upphovsrätten helt överläts eller upplåts på ett sådant sätt att ytterligare tillgängliggörande av artiklarna begränsas. Eftersom tidskrifterna och deras anknytande databaser som utgångspunkt endast är tillgängliga för betalande prenumeranter hindras forskaren och forskningshuvudmannen att leva upp till kraven på öppen vetenskap.

Förlagens starka ställning på marknaden, i kombination med de enskilda forskarnas behov av att kunna publicera sina resultat i prestigefyllda tidskrifter, har visat sig göra det svårt att åstadkomma en förändring. Enskilda forskare – som många gånger är de som innehar upphovsrätten till artikeln och därför ingår avtalet med förlagen – saknar ofta nödvändig kunskap och förhandlingsstyrka för att på egen hand åstadkomma en förändring av de standardvillkor som förlagen tillämpar.

Under senare år har olika åtgärder för att främja andelen öppen vetenskap vidtagits. Det har framför allt handlat om att tunga forskningsfinansiärer ställt tydligare krav på att forskningsresultat ska publiceras öppet, i regel med en öppen licens. Även från politiskt håll – nationellt och internationellt – har signalerna blivit tydligare. Men, som nämnts i inledningen, återstår det en bit till att målet om öppen vetenskap är fullt uppnått.

I syfte att möta efterfrågan på öppen vetenskap har vissa förlag under senare år tagit fram nya erbjudanden till författare och forskningshuvudmän. Exempelvis erbjuds – mot betalning – att en artikel istället kan göras öppet tillgänglig enligt en fri licens. Många forskningsfinansiärer och forskningshuvudmän finansierar forskare som vill använda sig av denna möjlighet. Det förekommer även att förlag erbjuder författaren att själv göra sin artikel tillgänglig i ett öppet filarkiv, men först en viss tid (t.ex. 12 eller 24 månader) efter att den har publicerats i tidskriften (ibland talas om embargo för öppen publicering).

Även om vetenskapliga tidskrifter och databaser givetvis måste finansieras menar många tunga forskningsfinansiärer och forskningshuvudmän att utgångspunkten istället bör vara en öppen publicering, kombinerad med en direkt finansiering av publiceringsverksamheten.

I denna korta rapport diskuteras hur upphovsrätten kan användas för att främja öppen vetenskap. Inledningsvis diskuteras en strategi för utövande av upphovsrätten, så som den idag är utformad, som brukar benämnas rättighetsbevarande (eng. rights retention). Därefter presenteras en möjlig reform av upphovsrätten; införande i nationell rätt eller i unionsrätten av en så kallad rätt till sekundär publicering (eng. secondary publication rights) av vetenskapliga artiklar.

Rättighetsbevarande

Utgångspunkten är att upphovsrättsliga avtal omfattas av avtalsfriheten. Det innebär bland annat att parterna fritt kan fördela rätten att tillgängliggöra ett upphovsrättsligt skyddat verk, exempelvis en vetenskaplig artikel.

Även om det i den vetenskapliga världen finns en stor principiell uppslutning kring att öppen vetenskap är målet, har det faktum att det ytterst är den enskilda forskaren som ingår avtalet om publicering inneburit att målet fullt ut inte har kunnat uppnås. De kommersiella förlagen har genom en kombination av att tillhandahålla attraktiva publiceringsplatser och av att tillämpa standardiserade avtalsvillkor kunnat se till att en del av den vetenskaplig produktionen endast är tillgänglig på deras plattformar.

En strategi för att – inom ramen för rådande lagstiftning – främja övergången till öppen vetenskap som har tagits fram av tunga forskningsfinansiärer och företrädare för akademien kallas ibland för rättighetsbevarande.

Strategin bygger på ett enhetligt agerande från alla forskare hos en viss forskningshuvudman. Idealt grundar sig detta agerande på någon form av överenskommelse, men i praktiken har det ofta visat sig svårt att åstadkomma en ordning som innebär att rättigheterna till det en forskare producerar samlas hos forskningshuvudmannen. I det följande utgår vi därifrån från att rättigheterna ligger kvar hos forskaren, något som torde vara det vanligaste i en svensk forskningsmiljö.

Strategin innebär att alla nya forskningsartiklar görs tillgängliga under en öppen

licens, typiskt sett Creative Commons-licensen CC-BY. Licensen innebär enkelt uttryckt att artikeln får göras tillgänglig av vem som helst, också i kommersiella sammanhang, och att den får bearbetas. Författaren måste alltid anges i samband med ett utnyttjande. Licensiering görs av den som har rättigheterna till artikeln (forskaren eller forskningshuvudmannen).

En CC-licens kan inte sägas upp, men den är inte heller exklusiv. I samband med att en artikel skickas in till en tidskrift upplyses om att den redan har licensierats på detta sätt, t.ex. genom att en notering görs i det inlämnade manuskriptet.

Forskningshuvudmannen underrättar även tidskrifterna om den nya policyn.

Tanken är att ställa tidskrifterna inför ett fullbordat faktum. Den öppna licensieringen är redan genomförd och kan inte återkallas eller påverkas av ett eventuellt nytt licensavtal med tidskriften. På det sättet blir det svårare för tidskrifterna att sätta press på enskilda forskare.

Modellen erbjuder emellertid i praktiken inte något skydd mot att en tidskrift väljer att inte acceptera bidrag som redan har licensierats enligt CC-BY. Den bygger också på att enskilda forskare har tillräcklig kunskap om hur de ska agera och är lojala med den gemensamma ordningen. Efter att en forskare redan har accepterat förlagets avtal är det oftast för sent att licensiera enligt en öppen licens.

Samtidigt står det klart att en samlad strategi av detta slag har potential att främja andelen öppen vetenskap. Detta dels för att den verkar normerande,

dels för att en samlad strategi stöttar enskilda forskare i förhållande till förlagen på institutionell nivå snarare än på individnivå.

Trots detta finns det idag ingen svensk institution som har antagit en policy för rättighetsbevarande och frågan diskuteras sällan utanför en begränsad krets av insatta.⁶ Situationen i Sverige skiljer sig från hur den i många andra europeiska länder. I Norge har exempelvis alla de stora universiteten antagit policydokument för rättighetsbevarande.

Wikimedia Sverige har samtalat med ett tjugotal institutioner i Sverige. De samtalena visar att avsaknaden av strategier för rättighetsbevarande i Sverige inte framför allt beror på bristande behov, utan snarare på låg kännedom, otydliga mandat och ett system där ansvar för upphovsrättsfrågor i praktiken hamnat mellan stolarna. Biblioteken har, ibland motvilligt, fått en central roll, men saknar ofta både juridiskt stöd och

formell beslutskraft. Forskarna lämnas i många fall ensamma i att försöka förstå förlagens avtal, utan tillräckliga kunskaper om sina rättigheter. Ofta skickar de in artiklar till tidskrifter utan att förstå vilka rättigheter de avtalar bort med sina medgivanden. Avtalen mellan forskare och förlag är därtill ofta svåra att förstå, och i vissa fall innebär de att forskarna förlorar rättigheter som de tror sig ha bevarat.⁷ Institutionernas ledningar har dessutom i dagsläget få incitament att prioritera frågan, trots att den har direkta kopplingar till både kostnadseffektivitet, forskningskvalitet och öppenhet.

Samtidigt finns det en rörelse i riktning mot förändring. Flera svenska lärosäten arbetar med att stärka kunskapen om akademisk publicering och upphovsrätt i doktorandutbildningarna. Initiativ som CoARA kan i förlängningen bidra till ett mer mångfacetterat meriterings-system som minskar beroendet av traditionella publiceringskanaler.

6 En studie från Sparc Europe och KR21 antydde att fyra svenska lärosäten skulle ha antagit sådana policyer, och att ett femte lärosäte var på väg. Vid närmare efterforskning verkar det dock som att dessa lärosäten har missförstått den enkät som gick ut. Snarare tycks alltså inget lärosäte ha antagit en sådan policy; de skrivelser som finns är skrivelser om forskares upphovsrätt som del av allmänna policyer för öppen tillgång. För studien, se: Ignasi Labastida i Juan, Iva Melinščak Zlodi, Vanessa Proudman, & Jon Treadway. (2023). Opening Knowledge: Retaining Rights and Open Licensing in Europe. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8084051>

7 Se bl.a. <https://www.knowledgerights21.org/news-story/removing-the-con-from-contract-law-licence-to-publish-agreements/>

Sekundära publiceringsrättigheter (SPR)

Mot bakgrund av utmaningarna förknippade med att få till stånd en fungerande ordning för öppen vetenskap inom befintliga rättsliga ramar har sex länder som är medlemmar i EU (Österrike, Tyskland, Frankrike, Belgien, Nederländerna och Bulgarien) valt att genomföra förändringar i sin upphovsrättslagstiftning. Den konkreta utformningen har varierat från land till land, men den gemensamma nämnaren är nya bestämmelser som ger en forskare en tvingande sekundär publiceringsrätt, dvs. en lagstadgad rätt att, oberoende av innehållet i avtalet som reglerar den primära publiceringen i en vetenskaplig tidskrift, också tillåta en öppen publicering (ibland talas även om rätt till parallellpublicering). I vissa andra länder finns sedan tidigare bestämmelser om rätt till sådan publicering mer generellt, som har kunnat utnyttjas av forskare för att främja öppen vetenskap.

För att motverka den rättsliga fragmentisering som uppstått och problem i samband med paneuropeiska forskningsprojekt skulle en lösning för sekundära publiceringsrättigheter på EU-nivå givetvis vara att föredra. Diskussioner har förts, bland annat i samband med de redan citerade rådsslutsatserna, men kommissionen har ännu inte lagt fram något något konkret förslag.

Det finns därför anledning att överväga en nationell lösning även i Sverige. En ändring av lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) diskuteras i det följande.

I den rättsvetenskapliga litteraturen och i den allmänna debatten har ett antal olika upphovsrättsliga modeller för att säkerställa möjligheten till parallellpublicering föreslagits. Ett första alternativ är att införa en ny bestämmelse i 2 kap. upphovsrättslagen som inskränker ensamrätten i den utsträckning den används för att hindra parallellpublicering. Ett andra alternativ är en bestämmelse i 3 kap. upphovsrättslagen som anger att en avtalsbestämmelse som begränsar en forskares rätt till parallellpublicering inte är giltig. Ett tredje alternativ är att se forskares rätt till parallellpublicering som ett utflöde av dennes ideella rätt till sitt verk enligt 3 § upphovsrättslagen.

Ett absolut krav är givetvis att den lösning som väljs är förenlig med unionsrätten och Sveriges internationella åtaganden, t. ex. Bernkonventionen. En eventuell ny reglering bör därutöver kunna förväntas vara rimligt effektiv, proportionerlig och så enkel och förutsägbar som möjligt. Det är vidare en fördel om det finns rättsliga förebilder.

Analysen av nuvarande läge är att en avtalsanpassningsbestämmelse i 3 kap. upphovsrättslagen (alternativ 2) är den lösning som ligger närmast till hands för svensk rätts del.

För det första finns det ett unionsrättsligt utrymme för en sådan bestämmelse om den utformas på rätt sätt. Om bestämmelsen endast ger upphovsmannen rättigheter i förhållande till en förvärvare av rättigheterna innebär det

inte något ingrepp i ensamrätten. Tvingande bestämmelser som i andra hänseenden griper in i avtalsförhållanden finns redan i upphovsrätten. Vidare kan det konstateras att det inte finns någon heltäckande upphovsrättslig avtalsregleringen på EU-nivå som begränsar den nationella friheten på området.⁸

För det andra har en bestämmelse av detta slag potential att bli effektiv. Den faktiska effektiviteten beror emellertid dels på den mer konkreta utformningen av bestämmelsen (se nedan), dels på om forskare faktiskt väljer att utnyttja den rätt till parallellpublicering som en ny bestämmelse skulle ge. Den senare faktorn kan troligen påverkas genom kompletterande policyinitiativ som påverkar forskarnas incitament.

För det tredje är bedömningen att ingreppet i avtalsmarknaden inte är så omfattande att det omöjliggör en kommersiell marknad för vetenskapliga publikationer. Samtidigt går det inte att bortse från att en ovillkorlig och långtgående rätt till parallellpublicering skulle innebära långtgående konsekvenser för vissa aktörer i den vetenskapliga bok- och tidskriftsbranschen. En förändringsprocess av denna bransch är emellertid redan inledd, med eller utan en tvingande rätt till parallellpublicering.

För det fjärde framstår den valda lösningen som relativt enkel och förutsägbar – återigen delvis beroende på den konkreta utformningen som diskuteras nedan. Det är naturligtvis i detta sammanhang en fördel att det finns erfarenheter att hämta från andra europeiska

länder som – med varierande konkret utformning – redan har infört avtalsbestämmelser av detta slag.

De två övriga rättsliga lösningarna som nämnts ovan är troligen förknippade med större principiella såväl som praktiska utmaningar.

En ny inskränkningsbestämmelse (alternativ 1) skulle visserligen – om den utformades på det sättet – kunna gå ett steg längre och möjliggöra sekundärpublicering även utan inblandning av den enskilda forskaren, men EU-rätten och internationella upphovsrättsliga regler sätter tydliga gränser för införandet av nya inskränkningar i ensamrätten. En lösning inom ramen för inskränkningskapitlet har också nyligen avfärdats av Utredningen om upphovsrättens inskränkningar.⁹

En lösning med grund i upphovsmannens ideella rätt (alternativ 3) är rättsligt oprövad och framstår som mer långsökt. I nordisk rätt innebär den ideella rätten att upphovsmannen har en rätt att bli namngiven och slippa kränkande ändringar av verket eller att detta görs tillgängligt i ett kränkande sammanhang. Det saknas stöd för ett synsätt som innebär att den ideella rätten därutöver skulle innefatta en kategorisk rätt för upphovsmannen att få hålla sitt verk tillgängligt för allmänheten. En nytolkning av den ideella rätten med denna inriktning skulle sannolikt också hamna i konflikt med den unionsrättsligt harmoniserade ekonomiska rätten, dvs. rättighetsinnehavarens ensamrätten att framställa exemplar av verket och att göra det tillgängligt för allmänheten.

8 Jfr t.ex. Ds 2021:30, s. 179 f.

9 SOU 2024:4 s. 375 ff.

Den nya bestämmelsens placering och närmare utformning

Det förordade förslaget innebär en ny avtalsanpassningsbestämmelse i 28 a § upphovsrättslagen. Följande grundförslag kan användas som utgångspunkt för en fördjupad analys. (Förslaget bygger på ett finskt lagförslag som fanns med i utkastet till en proposition, men som inte lades fram i den slutliga propositionen eftersom denna helt fokuserade på vad genomförandet av det s.k. DSM-direktivet krävde.)¹⁰

Upphovsmannens rätt att parallellpublicera vetenskapliga artiklar

28 a § Upphovsmannen har rätt att i ett öppet publikationsarkiv parallellpublicera en vetenskaplig artikel som han eller hon har skrivit så att artikeln är fritt och kostnadsfritt tillgänglig för allmänheten på begäran.

Om två eller flera upphovsmän tillsammans har skrivit en vetenskaplig artikel har varje upphovsman den rätt som föreskrivs i första stycket.

Genom en ändring av 27 § andra stycket upphovsrättslagen bör det samtidigt tydliggöras att den nya bestämmelsen är tvingande. Skyddet mot lagval som kringgår bestämmelsen bör också övervägas.

En genomgång av de nationella bestämmelser om parallellpublicering som har införts under senare år visar på relativ stor variation när det gäller detaljerna. I det följande listas och diskuteras kort olika regleringsmodaliteter.

Typ av forskningsresultat. Grundförslaget gäller vetenskapliga artiklar. Förslaget är inte begränsat till visst vetenskapligt område, t.ex. naturvetenskap. Däremot gäller förslaget troligen inte böcker eller delar av böcker där forskningsresultat publiceras. Grundförslaget gäller inte heller artiklar som inte är vetenskapliga, t.ex. debattartiklar. Slutligen gäller förslaget inte t.ex. dataset eller datorprogram, så länge dessa typer av objekt inte tas in i en vetenskaplig artikel. Detta kan framstå som rimligt eftersom rättigheterna till denna typ av material normalt inte överläts/upplåts till det organ som ansvarar för primärpubliceringen.

Finansiering av det allmänna. Flera nationella bestämmelser kopplar rätten till parallellpublicering till att forskningsresultatet helt eller delvis är finansierat av det allmänna. Grundförslaget innehåller inte någon sådan begränsning. I Sverige är i princip all vetenskaplig forskning vid universitet och högskolor samt inom offentlig sektor helt eller delvis offentligt finansierad.

Embargo. Flera nationella bestämmelser anger att sekundär publicering med stöd av bestämmelsen får ske först viss tid (ofta sex månader) efter primärpubliceringen. I den nederländska bestämmelsen anges att viss tid ska ha förflutit, men någon exakt tid anges inte. Grundförslaget innehåller inget embargo, en ordning som ligger i linje med vad som kommit till uttryck i policydiskussionen och i forskningspropositionerna från svenska regeringen på senare tid.

10 Utkast till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av upphovsrättslagen och 184 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation, <https://www.lausuntopalvelu.fi/SV/Proposal/Participation?proposalId=bf2bc712-ff6e-4a23-81de-91581bc2bf81>.

Typ av sekundärpublicering. Grundförslaget gäller rätt att publicera i ett öppet publikationsarkiv online. Bestämmelsen kan inte läggas till grund för annan, t.ex. kommersiell publicering. Det ställs inga närmare krav på publikationsarkivet annat än att det ska vara öppet, dvs. fritt tillgängligt för allmänheten, men begränsningar i detta hänseende är förstås tänkbara.

Version. Det har funnit en diskussion om vilken version av en publicerad artikel som får tillgängliggöras; den publicerade texten eller endast forskarens inlämnade manuskript. Grundförslaget är tyst på denna punkt och torde därmed omfatta den publicerade versionen.

Krav på att ange var primärpubliceringen skett. Grundförslaget innehåller inte något förslag i detta hänseende, men ett sådant krav skulle knappast vara betungande för forskaren.

Repressalieförbud vid parallellpublicering. Den bulgariska regleringen innehåller en intressant rättslig lösning som förbjuder tidskrifter etc. att vägra publicera artiklar av det skälet att de har

parallellpublicerats. Det kan emellertid diskuteras om en sådan bestämmelse hör hemma i upphovsrättslagen och något förslag i denna riktning har inte tagits med i grundförslaget.

Det är i sammanhanget viktigt att påpeka att det är svårt att veta i vilken mån bestämmelser om sekundära publiceringsrättigheter i andra EU-länder har bidragit till en ökad öppen publicering. En central anledning till det är att många repositorer på nationell eller lärosätetsnivå saknar standardiserade fält för att samla in, visa eller återge metadata om licenser eller upphovsrättslig status. Detta trots att flera studier har visat hur viktigt det är med välutvecklade repositorer för att effektivt stötta den praktiska implementeringen av sekundära publiceringsrättigheter.¹¹ För att bestämmelserna ska få genomslag krävs att repositoriernas tekniska infrastruktur är anpassad för detta. Annars riskerar bristande infrastruktur att försvåra, fördröja eller till och med förhindra möjligheten att utöva rätten till öppen publicering enligt SPR, även när lagen medger det.

11 Se bl.a. Labastida i Juan, I., Melinščak Zlodi, I., Proudman, V. & Treadway, J. (2023). Opening Knowledge: Retaining Rights and Open Licensing in Europe. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8084051>; Treadway, J., Labastida, I., Melinščak Zlodi, I., & Proudman, V. (2025). Building bridges to Open Access. Paths to Institutional Rights Retention in Europe 2024 (Version v1). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15078315>

Avslutning

Sverige har tagit viktiga steg mot ett mer öppet forskningslandskap, men för att förverkliga visionen om 100 procent öppen tillgång krävs ytterligare åtgärder – både av lärosätena själva och från politiskt håll.

Svenska lärosäten bör snarast införa strategier och policyer för rättighetsbevarande. Tydliga modeller finns att hämta från andra länder.

Från politiskt håll krävs det att målen kring öppen vetenskap backas upp av

konkret handling. En viktig åtgärd är att en sekundär publiceringsrätt för vetenskapliga artiklar införs i svensk upphovsrätt. Sverige bör också arbeta för en reglering av detta slag i unionsrätten.

Det handlar inte bara om juridik och administration, utan om att värna forskarens självbestämmande, säkra samhällets tillgång till kunskap som finansierats med offentliga medel och att motverka ett publiceringssystem där kontroll och kommersiella intäkter ligger i händerna på ett fåtal stora aktörer.

